

Sygn. akt I PK 104/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 stycznia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z powództwa Kazimierza W.
przeciwko Szpitalowi Uniwersyteckiemu - Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi
Opieki Zdrowotnej
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 11 stycznia 2011 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych
z dnia 17 grudnia 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy Wydział IV Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 25
sierpnia 2009 r. oddalił powództwo Kazimierza W. przeciwko Szpitalowi

Uniwersyteckiemu – Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej o zapłatę kwoty 49.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami stanowiącej równowartość przysługujących powodowi godzin odpoczynku za okres od 1 maja 2004 r. do 30 czerwca 2007 r. oraz zasądził od powoda na rzecz strony pozwanej kwotę 1.800 zł tytułem kosztów postępowania.

Sąd Rejonowy ustalił, że powód zatrudniony u pozwanego na Oddziale Klinicznym Kliniki Ginekologii i Położnictwa Septycznego Szpitala Uniwersyteckiego pełnił dyżury medyczne w okresie od 1 maja 2004 r. do 30 czerwca 2007 r. Pozwany nie udzielał powodowi minimalnego czasu dobowego ani tygodniowego odpoczynku w przepisany wymiarze. Za powyższy okres powód uprawniony był do 902 godzin odpoczynku. Na mocy ugody z pozwanym z 11 października 2007 r. powód otrzymał wynagrodzenie za dyżury medyczne pełnione w powyższym okresie, obliczone jak wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych. 1 października 2007 r. powód przeszedł na emeryturę. Sąd Rejonowy oddalił wnioski dowodowe złożone przez powoda z uwagi na ich nieprzydatność dla rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd Rejonowy swoje rozstrzygnięcie oparł na tezach z uchwały Sądu Najwyższego z uchwały z 3 czerwca 2008 r., I PZP 10/07, Biul. SN 2008/6/25, w której stwierdzono, że za czas dyżuru medycznego przysługuje wynagrodzenie przewidziane w art. 32j ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 14, poz. 89 ze zm.) oraz że lekarzowi pełniącemu dyżury medyczne w okresie do dnia 1 stycznia 2008 r. nie służy roszczenie o dodatkowe wynagrodzenie w razie nieudzielenia przez pracodawcę odpowiednich okresów nieprzerwanego odpoczynku (art. 132 i 133 k.p.) niezależnie od wynagrodzenia wypłaconego z tytułu dyżuru; nie wyłącza to możliwości dochodzenia roszczeń o odszkodowanie lub zadośćuczynienie na zasadach ogólnych.

W uzasadnieniu wyroku Sąd Rejonowy podkreślił, że powód domagał się zasądzenia kwoty mającej być wynagrodzeniem za czas należnego mu odpoczynku, którego nie mógł wykorzystać w naturze, ponieważ przeszedł na emeryturę z dniem 1 października 2007 r. Bezspornym było natomiast, że za pełnione w okresie od 1 maja 2004 r. do 30 czerwca 2007 r. dyżury medyczne

powód otrzymał wynagrodzenie obliczone według zasad liczenia wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych. Przypomniano, że jedyną sankcją przewidzianą w k.p. za naruszenie przepisów o nieprzerwanym odpoczynku jest kara grzywny (art. 281 pkt 5 k.p.). Kodeks nie zawiera żadnej normy, z której wynikałyby określone dla pracownika uprawnienia.

Powód wyrok zaskarżył apelacją. Zarzucono naruszenia prawa materialnego poprzez uznanie, że powód domagał się zasądzenia kwoty mającej być wynagrodzeniem za czas należnego mu odpoczynku (dobowego i tygodniowego), kiedy powód domagał się kwoty (świadczenia pieniężnego) stanowiącej ekwiwalent za godziny niewykorzystanego odpoczynku, której wysokość została obliczona przy zastosowaniu reguł wynagradzania za pracę w godzinach nadliczbowych (art. 151¹¹ § 2 i § 3 k.p. w związku z art. 151¹ § 1 k.p.). Zarzut dotyczył również naruszenia art. 171 k.p. oraz art. 151¹¹ § 2 i § 3 k.p. w związku z art. 151¹ § 1 k.p., poprzez ich niezastosowanie w drodze analogii. Wskazano również na naruszenia: art. 14 k.p., art. 15 k.p., art. 11² k.p., 11³ k.p., 18^{3a} § 1-4 oraz 18^{3b} § 1 k.p., jak również podstawowego celu dyrektywy 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego Rady z dnia 4 listopada 2003 r. dotyczącej niektórych aspektów organizacji czasu pracy wyrażonego w jej preambule oraz art. 3, art. 5, art. 6, art. 17 ust. 1 i 2 dyrektywy. Podniesione też naruszenia art. 2, art. 32, art. 66 Konstytucji RP. Zarzucono naruszenia prawa procesowego: art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 232 zdanie pierwsze k.p.c., art. 321 k.p.c. oraz sprzeczność istotnych ustaleń Sądu I instancji z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego poprzez uznanie, że powód domagał się zasądzenia kwoty mającej być wynagrodzeniem za czas należnego mu odpoczynku, gdy powód domagał się kwoty (świadczenia pieniężnego) stanowiącej ekwiwalent za godziny niewykorzystanego odpoczynku, której wysokość została obliczona przy zastosowaniu reguł wynagradzania za pracę w godzinach nadliczbowych (art. 151¹¹ § 2 i § 3 k.p. w związku z art. 151¹¹ § 1 k.p.). W konsekwencji wyrokowano co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem. Zarzucono naruszenie: art. 217 § 1 i § 2 k.p.c. w związku z art. 224 § 1 k.p.c., art. 227 k.p.c. oraz art. 222 k.p.c. poprzez oddalenie wniosków dowodowych powoda z uwagi na ich nieprzydatność dla rozstrzygnięcia sprawy, w sytuacji gdy miały one istotne znaczenie dla wykazania i wyjaśnienia okoliczności treści wzajemnych

zobowiązań stron, art. 328 §2 k.p.c. poprzez zaniechanie wyjaśnienia przyczyn uznania za nieprzydatne wniosków dowodowych powoda, jak również poprzez niedostateczne oznaczenie uchwały Sądu Najwyższego, na jaką powołuje się Sąd I instancji, a tym samym sporządzenie uzasadnienia wyroku z naruszeniem ustawowych wymogów w zakresie postawy rozstrzygnięcia.

Sąd Okręgowy VI Wydział Pracy wyrokiem z 17 grudnia 2009 r. apelację powoda oddalił. W uzasadnieniu podkreślono, że powód zgłaszał szereg wniosków dowodowych, między innymi dopuszczenie dowodu z akt osobowych i z przesłuchania powoda na okoliczność pełnienia dyżurów medycznych przez powoda, braku udzielenia przez pozwanego minimalnych okresów wypoczynku, łącznego czasu pełnienia dyżurów. Bezspornym w sprawie było, że powód w okresie żądania pozwu był uprawniony do 902 godzin odpoczynku oraz że strona pozwana nie udzielała mu minimalnego czasu odpoczynku. Nie było zatem potrzeby prowadzenia dowodów na te okoliczności. Powód domagał się także dopuszczenia dowodu z opinii biegłego na okoliczność łącznego czasu pełnienia dyżurów medycznych bez okresu odpoczynku oraz wysokości świadczenia pieniężnego należnego powodowi z tytułu nieudzielonego mu odpoczynku obliczonego jak wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych. Sąd oddalił powództwo co do zasady, przyjmując, że powodowi nie przysługuje żądana kwota 49.000 zł. Zbędne było więc przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego.

W dalszej części uzasadnienia stwierdzono, że nie ma podstaw prawnych, które uzasadniałyby stosowania art. 171 k.p., gdy lekarz nie wykorzysta przysługującego prawa do odpoczynku. Czas ten powinien być wykorzystywany na bieżąco i nie powinno dochodzić do jego kumulowania i „odbierania” po znacznym okresie. Dyrektywa 2003/88/WE ma na celu ustanowienie minimalnych wymagań zmierzających do poprawy warunków życia i pracy pracowników przez zapewnienie im minimalnych okresów wypoczynku. Nie wskazuje ona jednak na żadne sankcje w przypadku nieudzielenia przez zakład pracy odpowiedniego wypoczynku. Pracownik mógłby wystąpić z roszczeniem odszkodowawczym na podstawie art. 471 k.c. w związku z art. 300 k.p. W razie naruszenia dóbr osobistych pracownik mógłby także dochodzić zadośćuczynienia pieniężnego. Powód jednak z takimi roszczeniami w sprawie nie występował i nie wykazywał w procesie przesłanek

cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy. Jego roszczenie opierało się bowiem na twierdzeniu, że dochodzona kwota winna stanowić ekwiwalent za nieudzielanie czasu wolnego, dla którego zasądzenia brak jest jakichkolwiek podstaw prawnych. W opinii Sądu Okręgowego w sprawie nie doszło też do naruszenia zasady równego traktowania.

Powód zaskarżył skargą kasacyjną wyrok w całości. Jako podstawę skargi wskazano naruszenie przepisów prawa materialnego: 1) art. 132 § 1 k.p. i art. 133 § 1 k.c. poprzez ich błędną wykładnię. Skoro powodowi przysługiwały minimalne okresy odpoczynku, a został on pozbawiony prawa do odpoczynku, to pracodawca był zobowiązany do zapewnienia właściwej ochrony jego uprawnieniu. W szczególności biorąc pod uwagę ustanie stosunku pracy i brak możliwości uzyskania rekompensaty w naturze, 2) art. 132 § 1 k.p. i art. 133 § 1 k.p. w związku z art. 151¹¹ § 2 i § 3 k.p. poprzez błędną wykładnię. Skoro powód w związku z przejściem na emeryturę nie może żądać udzielenia czasu wolnego w zamian za pracę świadczoną z przekroczeniem maksymalnych norm czasu pracy, to jest pozbawiony innej formy ochrony, 3) dyrektywy 2003/88/WE w związku z art. 11² k.p. i art. 11³ k.p. oraz art. 18^{3a} k.p. i art. 18^{3b} k.p. poprzez brak ich zastosowania, 4) art. 471 k.c. oraz art. 23 k.c. i art. 24 k.c. w związku z art. 300 k.p. i art. 11¹ k.p. poprzez ich niezastosowanie.

Zarzucono też naruszenie przepisów procesowych: 1) 382 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 in fine k.p.c. w związku z art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § k.p.c. poprzez przyjęcie przez Sąd Okręgowy za własne ustaleń Sądu Rejonowego w przedmiocie oddalenia wszystkich wniosków dowodowych (poza aktami osobowymi) i nieuwzględnienia, że dla ustalenia czy powodowi przysługuje roszczenie zastępcze za przekroczenie przez pracodawcę maksymalnych norm czasu pracy w związku z faktem przejścia na emeryturę, konieczne było przeprowadzenie wnioskowanych dowodów, 2) art. 382 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 in fine k.p.c. w związku z art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § k.p.c. poprzez przyjęcie przez Sąd Okręgowy za własną ocenę Sądu Rejonowego w przedmiocie nieprzydatności dowodów wnioskowanych przez powoda dokonaną przez Sąd Rejonowy i w konsekwencji niedokonanie samodzielnej wszechstronnej oceny przydatności oddalonych

dowodów oraz poprzez naruszenie zasad logicznego rozumowania, 3) art. 382 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 in fine k.p.c. w związku z art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § k.p.c. w skutek niewyjaśnienia w uzasadnieniu podstawy prawnej oddalenia wniosków dowodowych i oddalenia żądania powoda oraz nieprzytoczenia w tym zakresie przepisów prawa oraz niewskazania w uzasadnieniu wyroku przyczyn pominięcia przy dokonywaniu oceny prawnej, faktu, że powód przeszedł na emeryturę i nie miał możliwości dochodzenia roszczenia o uzyskanie ekwiwalentnego czasu wolnego w naturze.

Jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi do rozpoznania wskazano na wystąpienie w sprawie istotnych zagadnień prawnych. Sformułowano je jako następujące pytania: czy wobec treści art. 132 k.p. i art. 133 k.p. oraz celu dyrektywy 2003/88/WE – w przypadku braku możliwości skorzystania przez pracownika z roszczenia o uzyskanie ekwiwalentnego czasu wolnego i braku możliwości zrekompensowania w naturze odstępstwa od zasad wyrażonych w k.p. – pracownikowi nie przysługuje żadne roszczenie zastępcze poza uprawnieniem dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia na zasadach ogólnych?, czy po upływie okresu rozliczeniowego rekompensatą – dla pracownika, którego stosunek pracy ustał przed uzyskaniem rekompensaty w naturze – może być prawo do swoistego ekwiwalentu (uprawnienia pochodnego do uprawnienia do urlopu), niezależnego od sposobu ustania stosunku pracy i przysługującego także w wypadku ustania tego stosunku na skutek przejścia pracownika na emeryturę?, czy rekompensowanie wyłącznie w naturze pozbawienia prawa do wypoczynku, w wypadku braku faktycznej możliwości wykorzystania w naturze ze względu na wiek może stanowić dyskryminacyjne traktowanie w zatrudnieniu i stanowić podstawę do roszczeń przewidzianych w art. 18^{3d} k.p.?

Kolejną okolicznością uzasadniająca przyjęcia skargi do rozpoznania ma być rozbieżne orzecznictwo sądów. Powołano się na orzeczenia Sądu Najwyższego: wyrok z 23 czerwca 2005 r., II PK 265/04, postanowienie z 4 grudnia 2007 r., I PZP 8/07, uchwałę z 3 czerwca 2008 r., I PZP, 10/07, uchwałę z 13 marca 2008 r., I PZP 11/07 i wyrok z 23 lipca 2009 r., II PK 26/09.

Wskazano również na oczywistą zasadność skargi w kontekście naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 382 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 in fine k.p.c. w

związku z art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez orzekanie przez Sąd Okręgowy, z pominięciem części materiału dowodowego przyjętego za podstawę ustaleń faktycznych w sprawie.

Wniesiono o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu (lub Sądowi Rejonowemu), ewentualnie o uchylenie w całości wyroku Sądu Okręgowego oraz o orzeczenie co do istoty zgodnie z żądaniem pozwu oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za obie instancje oraz za postępowanie kasacyjne, a w razie uchylenia wyroku pozostawienie rozstrzygnięcia o kosztach Sądowi, któremu sprawa zostanie przekazana.

W uzasadnieniu skargi podkreślono przede wszystkim, że powoływane przez Sądy orzekające w sprawie orzeczenia Sądu Najwyższego nie dotyczyły sytuacji, kiedy stosunek pracy ustał i pracownik nie miał możliwości odebrania wolnego czasu, który odpowiadałby nieudzielonym okresom odpoczynku. Z powołaniem się na art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. stwierdzono, że jeżeli przytoczone przez powoda okoliczności uzasadniające dochodzone przez niego roszczenie przemawiają za jego zasadnością w całości lub w części, to sąd może powództwo w takim zakresie uwzględnić, chociażby powód nie wskazał podstawy prawnej albo przytoczona przez niego podstawa prawna okazała się niewłaściwa. Podniesiono więc, że sam fakt nieudzielenia przez pracodawcę przewidzianych prawem okresów odpoczynku stanowi naruszenie jego obowiązków ze stosunku pracy. W razie spełnienia pozostałych przesłanek zasadne jest roszczenie o odszkodowanie. W opinii skarżącego przeprowadzenia jakiegokolwiek postępowania dowodowego mogłoby wykazać, że wystąpiła szkoda po stronie powoda oraz że brak udzielenia odpoczynku stanowił zagrożenie dla dobra osobistego powoda.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się nie mieć uzasadnionych podstaw.

Zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia miały roszczenie dochodzone przez powoda. Dochodził on zapłaty kwoty 49 000 zł., która stanowiła

równowartość nieudzielonych godzin odpoczynku. W skardze kasacyjnej roszczenie to zostało określone jako rekompensata w formie swoistego ekwiwalentu. W sprawie nie było sporne, że powód otrzymał wynagrodzenie za dyżury medyczne oraz to, że pracodawca nie udzielał minimalnego dobowego i tygodniowego czasu odpoczynku.

Problem roszczeń pracowniczych z tytułu nieudzielenia odpowiednich okresów odpoczynku był już wielokrotnie rozstrzygany w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Podstawowy problem został rozstrzygnięty w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2008 r., I PZP 10/07 (OSNP 2008, nr 23-24, poz. 342) oraz w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 13 marca 2008 r., I PZP 11/07 (OSNP 2008, nr 17-18, poz. 247). Stwierdzono w nich, że lekarzowi pełniącemu dyżury medyczne w okresie od dnia 1 stycznia 2008 r. nie służy roszczenie o dodatkowe wynagrodzenie w razie nieudzielenia przez pracodawcę odpowiednich okresów odpoczynku (art. 132 i 133 k.p.) niezależnie od wynagrodzenia wypłaconego z tytułu dyżuru oraz, że nie wyłącza to możliwości dochodzenia roszczeń o odszkodowanie lub zadośćuczynienie na zasadach ogólnych. Zasada powyższa, jak trafnie przyjęły sądy obu instancji, ma zastosowanie w sprawie. Bez wpływu pozostaje bowiem okoliczność przejścia na emeryturę. Problem ten został bowiem również wprost rozstrzygnięty w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2009 r., III PK 33/09 (niepublikowany) Sąd Najwyższy przyjął w nim, że pracownik, któremu pracodawca nie udzielił obligatoryjnych godzin odpoczynku nie ma roszczenia o ekwiwalent pieniężny na podstawie odpowiednio stosowanych art. 171 i 172 k.p.

Wynika z tego, że pracownik ma roszczenie o odszkodowanie na podstawie art. 471 k.c. w związku z art. 300 k.p. lub o zadośćuczynienie na podstawie art. 23 i art. 24 k.c.

Nie jest sporne, że powód z roszczeniami takimi nie występował. W tej sytuacji nie ma racji skarżący, że sąd powinien przeprowadzić postępowanie dowodowe, które mogłoby wykazać, że wystąpiła szkoda oraz zagrożenie dla dobra osobistego. Sąd zgodnie z art. 321 k.p.c. nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2009 r., III PK 33/09).

Z powyższych względów zarzuty naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa materialnego i procesowego nie były uzasadnione.

Należy również zgodzić się, że nieudzielenie gwarantowanego pracownikowi okresu odpoczynku narusza wskazane przepisy prawa unijnego i art. 132 i 133 k.p. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 18 sierpnia 2010 r., II PK 228/09 (niepublikowany) nie powinno to pozostawać bez jakichkolwiek sankcji dla pracodawcy i rekompensaty dla pracownika. Jednak roszczenia przysługujące pracownikowi zostały wyraźnie wskazane w powołanych wyżej orzeczeniach Sądu Najwyższego.

W tym stanie rzeczy zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w pełni odpowiada prawu. Nie zostały bowiem naruszone wskazane w skardze kasacyjnej przepisy. Powód mógłby dochodzić odszkodowania lub zadośćuczynienia poprzez zgłoszenie stosownego roszczenia oraz wykazanie przesłanek cywilnej odpowiedzialności pracodawcy.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.